

НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О.О.БОГОМОЛЬЦЯ

Кафедра ОПИСОВОЇ ТА КЛІНІЧНОЇ АНАТОМІЇ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор закладу вищої освіти
з науково-педагогічної та навчальної
роботи

д.мед.н.,

професор _____

Олег ВЛАСЕНКО

«_» _____

2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**КЛІНІКО-АНАТОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОВІДНИКОВИХ
БЛОКАД ПЕРИФЕРИЧНИХ СПЛЕТЕНЬ ТА НЕРВІВ ГОЛОВИ ТА ШИЇ**

Освітній рівень : другий (магістерський) рівень вищої освіти

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність: 221 «Стоматологія»

Освітня програма: ОПП «Стоматологія»

2024-2025

1.Опис навчальної дисципліни

Наіменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	
Кількість кредитів - 3	Галузь знань – 22 «Охорона здоров'я»	Вибірковий компонент	
Модуль -1	Спеціальність – 221 «Стоматологія»	Рік підготовки	
Змістових модулів – 3		4-й рік	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – мультимедійна презентація з сучасних оперативних втручань		Семестр	
		VII (VIII)-й	
Загальна кількість кредитів/ годин - 90		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 30 самостійної роботи студента - 60	Освітній рівень- другий (магістерський) рівень вищої освіти	4	
		Практичні заняття	
		26	
		Лабораторні	
		-	
		Самостійна робота -	
		60	
		Індивідуальні завдання	
		Протокол анестезії	
		Вид контролю	
		Диференційний залік	

2.Мета, очікувані результати навчання та критерії результатів навчання

Мета. Набуття кожним студентом компетентностей з клінічної анатомії та оперативної хірургії, необхідних для обґрунтування клінічного діагнозу, розуміння патогенезу різних захворювань, розвитку можливих ускладнень, технічних прийомів оперативних втручань.

Результати навчання.

знати:

- спеціалізовані концептуальні знання з клінічної анатомії ділянок та органів голови та шиї людини (ЗК 2,3,4,6,7,8,9,10,12; ФК 2,5,8,9,18; ПРН 1,2,3,19,20)
- принципи та техніку використання хірургічних інструментів для блокад (ЗК 2,3,4,6,7,8,9,10,12; ФК 2,5,8,9,18; ПРН 1,2,3,19,20)
- техніку виконання різних методів провідникового знеболення в ділянках голови та шиї (ЗК (ЗК 2,3,4,6,7,8,9,10,12; ФК 2,5,8,9,18; ПРН 1,2,3,19,20)
- **вміти:**

- демонструвати володіння знаннями з клінічної анатомії для обґрунтування добору різних методів провідникового знеболення в ділянках голови та шиї (ЗК (ЗК 1,2,3,4,6,7,8,10,12; ФК 2,5,8; ПРН 1,2,3,19,20)
- демонструвати володіння основними хірургічними інструментами для проведення місцевого знеболення (ЗК (ЗК 1,2,3,4,6,7,8,10,12; ФК 2,5,8; ПРН 1,2,3,19,20)
- демонструвати володіння технікою виконання різних методів провідникового знеболення в ділянках голови та шиї (ЗК (ЗК 1,2,3,4,6,7,8,10,12; ФК 2,5,8; ПРН 1,2,3,19,20)
- демонструвати володіння технікою виконання основних оперативних втручань на трупах людини та тренажерах (ЗК (ЗК 1,2,3,4,6,7,8,10,12; ФК 2,5,8; ПРН 1,2,3,19,20)

Критерії оцінювання результатів навчання

Відмінно (“5”) - Студент правильно, чітко і логічно і повно відповідає на всі стандартизовані питання. Стабільно правильно вживає анатомічні і хірургічні терміни. Робить узагальнення матеріалу, доповнює свою відповідь знанням додаткової літератури. Правильно ідентифікує хірургічний інструментарій і дає чітку відповідь про мету його застосування під час оперативного втручання.

Добре (“4”) - Студент правильно, інколи за допомогою пояснювальних питань, відповідає на стандартизовані питання поточної теми. Правильно вживає анатомічні і хірургічні терміни. З окремими помилками проводить ідентифікацію хірургічного інструментарію і дає неповну відповідь про мету його застосування під час оперативного втручання.

Задовільно (“3”) - Студент неповно, за допомогою пояснювальних питань, відповідає на стандартизовані питання. Не може самостійно побудувати чітку, логічну відповідь. Неповно вживає анатомічні і хірургічні терміни. З помилками ідентифікує хірургічний інструментарій і не дає відповіді про мету його застосування під час оперативного втручання.

Незадовільно (“2”) - Студент не знає матеріалу або відповідає на поставлені питання поточної теми недостатньо, неповно, не може побудувати логічну відповідь, не відповідає на додаткові питання, не розуміє змісту навчального матеріалу. Неправильно ідентифікує хірургічний інструментарій і не дає відповіді про мету його застосування під час оперативного втручання.

Критерієм успішного проходження студентом підсумкового оцінювання є отримання мінімальних оцінок за кожним запланованим результатом навчальної дисципліни.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. «Загальні принципи техніки провідникових блокад за протоколом на голові та шиї».

Тема 1. Загальні принципи техніки провідникових блокад.

Предметне поле і завдання курсу. Класифікація та принципи місцевого знеболювання. Загальні принципи техніки провідникових блокад за протоколом.

Тема 2. Хірургічний інструментарій, препарати та оснащення для проведення блокад. Загальні показання та протипоказання до блокад. Препарати та оснащення для проведення блокад. Хірургічний інструментарій для проведення блокад. Методи пошуку нерва або сплетень (нейростимуляція та сонографія).

Змістовий модуль 2. «Клініко-анатомічне обґрунтування провідникових блокад периферичних сплетень та нервів голови

Тема 3. Клінічна анатомія ділянок голови. Блокади склепіння черепа

Клінічна анатомія ділянок мозкового відділу голови. Блокади склепіння черепа.

Клінічна анатомія лицьового відділу голови. Клінічна анатомія фасцій та клітковинних просторів лица, шляхи розповсюдження запальних процесів.

Клінічна анатомія порожнини носа та приносних пазух.

Клінічна анатомія присінка і порожнини рота. Топографія зубів. Язик. Дно порожнини рота.

Кровообігання лица, особливості венозної системи лица, лімфовідтік.

Клінічна анатомія лицевого та трійчастого нервів і їх гілок. Іннервація шкіри лица.

Тема 4. Знеболювання на обличчі та в порожнині рота

Інфільтраційне і провідникове знеболювання на обличчі та в порожнині рота. Місцеве знеболювання на лиці - повідникова центральна і периферична анестезії. Помилки та ускладнення.

Змістовий модуль 3. «Клініко-анатомічне обґрунтування провідникових блокад периферичних сплетень та нервів шиї»

Тема 5. Клінічна анатомія і оперативна хірургія ділянок шиї. Блокади в ділянці шиї.

Клінічна анатомія і оперативна хірургія ділянок шиї. Клінічна анатомія фасцій та клітковинних просторів шиї, шляхи розповсюдження запальних процесів. Судини та нерви шиї. Вагосимпатична блокада за О.В.Вишневським та М.Н.Бурденко. Блокада шийно-грудного вузла. Блокада плечового сплетення,

Тема 6. Клінічна анатомія шийного відділу хребта. Паравертебральні блокади на шийному відділі хребта.

Клінічна анатомія шийного відділу хребта. Клінічна анатомія спинного мозку, спинномозкових вузлів та спинномозкових нервів. Клінічна анатомія мозкових оболонок та міжоболонних просторів. Паравертебральні блокади на шийному відділі хребта.

Тема 7. Клінічна анатомія органів шиї. Знеболення при операціях на органах шиї.

Клінічна анатомія органів шиї (гортань, трахея, глотка, стравохід, щитоподібна залоза). Знеболення при операціях на гортані, трахеї, щитоподібній залозі.

4. Структура навчальної дисципліни

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	усього	В тому числі				
Л		П	лаб	інд	СРС	
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. «Загальні принципи техніки провідникових блокад за протоколом нга голові та шиї».						
Тема 1. . Загальні принципи техніки провідникових блокад.	5	1	2	-		2
Тема 2. Тема 2. Хірургічний інструментарій, препарати та оснащення для проведення блокад	5	1	2			2
Разом за змістовим модулем 1	10	2	4			4
Змістовий модуль 2. «Клініко-анатомічне обґрунтування провідникових блокад периферичних сплетень та нервів голови						
Тема 3 . Клінічна анатомія ділянок голови. Блокади склепіння черепу	24		6	-	-	18
Тема 4. Знеболювання на обличчі та в порожнині рота	26	2	6	-	-	18
Разом за змістовим модулем 2	50	2	12	-	-	36
Змістовий модуль 3 .« Клініко-анатомічне обґрунтування провідникових блокад периферичних сплетень та нервів шиї.»						
Тема 5. Клінічна анатомія і оперативна хірургія ділянок шиї. Блокади в ділянці шиї.	12		4	-	-	8
Тема 6. Клінічна анатомія шийного відділу хребта. Паравертебральні блокади на шийному відділі хребта.	6	-	2	-	-	4
Тема 7. Клінічна анатомія органів шиї. Знеболення при операціях на органах шиї.	12	-	4	-	-	8
Разом за змістовим модулем 3	30		10			20

Усього годин	90	4	26	-		60
--------------	----	---	----	---	--	----

5. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предметне поле і завдання курсу. Класифікація та принципи місцевого знеболювання. Загальні принципи техніки провідникових блокад за протоколом. Загальні показання та протипоказання до блокад. Препарати та оснащення для проведення блокад. Хірургічний інструментарій для проведення блокад. Методи пошуку нерва або сплетьень (нейростимуляція та сонографія).	2
2	Інфільтраційне і провідникове знеболювання на обличчі та в порожнині рота. Місцеве знеболювання на лиці - повідникова центральна і периферична анестезії	2
	Всього	4

6. Теми семінарських занять

7. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предметне поле і завдання курсу. Класифікація та принципи місцевого знеболювання. Загальні принципи техніки провідникових блокад за протоколом.	2
2	Загальні показання та протипоказання до блокад. Препарати та оснащення для проведення блокад. Хірургічний інструментарій для проведення блокад. Методи пошуку нерва або сплетьень (нейростимуляція та сонографія).	2
3	Клінічна анатомія ділянок мозкового відділу голови. Блокади склепіння черепа. Клінічна анатомія лицьового відділу голови. Клінічна анатомія фасцій та клітковинних просторів лица, шляхи розповсюдження запальних процесів.	2
4	Клінічна анатомія порожнини носа та приносових пазух. Клінічна анатомія присінка і порожнини рота. Топографія зубів. Язик. Дно порожнини рота. Кровообігання лица, особливості венозної системи лица, лімфовідтік.	2
5	Клінічна анатомія лицьового та трійчастого нервів і їх гілок. Іннервація шкіри лица.	2
6	Інфільтраційне і провідникове знеболювання на обличчі та в порожнині рота. Місцеве знеболювання на лиці - повідникова центральна і периферична анестезії	2
7	Провідникове знеболювання на верхній щелепі. Місцеве знеболювання на лиці - повідникова центральна і периферична анестезії	2
8	Провідникове знеболювання на нижній щелепі. Центральна анестезії в порожнині рота. Блокада вузла трійчастого нерва. Помилки та ускладнення.	2

9	Клінічна анатомія і оперативна хірургія ділянок шиї. Клінічна анатомія фасцій та клітковинних просторів шиї, шляхи розповсюдження запальних процесів.	2
10	Судини та нерви шиї. Вагосимпатична блокада за О.В.Вишневським та М.Н.Бурденко. Блокада шийно-грудного вузла. Блокада плечового сплетення.	2
11	Клінічна анатомія шийного відділу хребта. Клінічна анатомія спинного мозку, спинномозкових вузлів та спинномозкових нервів. Клінічна анатомія мозкових оболон та міжоболонних просторів. Паравертебральні блокади.	2
12	Клінічна анатомія органів шиї (гортань, трахея, глотка, стравохід, щитоподібна залоза).	2
13	Знеболення при операціях на гортані, трахеї, щитоподібній залозі.	2
	Всього	26

8. Теми лабораторних занять

9. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предметне поле і завдання курсу. Класифікація та принципи місцевого знеболювання. Загальні принципи техніки провідникових блокад за протоколом..	2
2	Загальні показання та протипоказання до блокад. Препарати та оснащення для проведення блокад. Хірургічний інструментарій для проведення блокад. Методи пошуку нерва або сплетень (нейростимуляція та сонографія).	2
3	Клінічна анатомія ділянок мозкового відділу голови. Блокади склепіння черепа. Клінічна анатомія лицьового відділу голови. Клінічна анатомія фасцій та клітковинних просторів лица, шляхи розповсюдження запальних процесів.	6
4	Клінічна анатомія порожнини носа та приносових пазух. Клінічна анатомія присінка і порожнини рота. Топографія зубів. Язик. Дно порожнини рота. Кровообігання лица, особливості венозної системи лица, лімфовідтік.	6
5	Клінічна анатомія лицьового та трійчастого нервів і їх гілок. Іннервація шкіри лица.	6
6	Інфільтраційне і провідникове знеболювання на обличчі та в порожнині рота. Місцеве знеболювання на лиці - повідникова центральна і периферична анестезії.	6
7	Провідникове знеболювання на верхній щелепі. Місцеве знеболювання на лиці - повідникова центральна і периферична анестезії.	6
8	Провідникове знеболювання на нижній щелепі. Центральна анестезії в порожнині рота. Блокада вузла трійчастого нерва. Помилки та ускладнення.	6
9	Клінічна анатомія і оперативна хірургія ділянок шиї. Клінічна анатомія фасцій та клітковинних просторів шиї, шляхи розповсюдження запальних процесів.	4
10	Судини та нерви шиї. Вагосимпатична блокада за О.В.Вишневським та М.Н.Бурденко. Блокада шийно-грудного вузла. Блокада плечового сплетення.	4

11	Клінічна анатомія шийного відділу хребта. Клінічна анатомія спинного мозку, спинномозкових вузлів та спинномозкових нервів. Клінічна анатомія мозкових оболонок та міжоболонних просторів. Паравертебральні блокади.	4
12	Клінічна анатомія органів шиї (гортань, трахея, глотка, стравохід, щитоподібна залоза).	4
13	Знеболення при операціях на гортані, трахеї, щитоподібній залозі.	4
	Всього	60

10. Індивідуальні завдання

- самостійна підготовка до практичних занять
- теоретична підготовка до наступного практичного заняття
- вирішення тематичних тестових завдань,
- вирішування тематичних ситуаційних задач
- написання оглядів літератури, рефератів та презентацій за окремими темами навчального матеріалу з використанням додаткової навчальної та наукової літератури
- ідентифікування анатомічних структур на топографоанатомічних малюнках в розділі «Самостійна робота» на сайті кафедри з наступним заповненням таблиць в зошитах для самостійної роботи
- написання протоколів анестезій (письмових робіт) за встановленими темами
- виготовлення топографоанатомічних вологих препаратів
- виготовлення наочних засобів навчання (таблиць, топографоанатомічних малюнків, схем операцій та ін.)
- участь та отримання призових місць у всеукраїнських та інших олімпіадах з навчальних дисциплін

Рекомендовані теми протоколів анестезій (письмових робіт)

- Ваго-симпатична блокада за О.В.Вишневіським.
- Вагосимпатична блокада за М.Н.Бурденко.
- Блокада плечового сплетення.
- Блокада шийного сплетення.
- Паравертебральні блокади
- Аплікаційна анестезія.
- Види інфільтраційної анестезії
- Провідникова центральна анестезія
- Провідникова периферична підчочномкова анестезія
- Провідникова периферична піднебінна анестезія
- Провідникова периферична туберальна анестезія
- Провідникова периферична підчочномкова анестезія
- Провідникова периферична різцева анестезія
- Провідникова периферична мандибулярна анестезія
- Провідникова периферична підборідна анестезія
- Провідникова периферична щічного нерва
- Помилки та ускладнення анестезій

11. Методи навчання

- словесні (вербальні) методи навчання - інструктаж, пояснення, бесіда, консультування, дискусія навчальна;
- наочні методи навчання – ілюстрування (плакати, схеми, малюнки), демонстрація (навчальні фільми, мультимедійна презентації, біологічні засоби (труп, муляжі, музейні препарати);

- практичні методи – відтворюючі, тренувальні та творчі вправи, експеримент, моделювання.
- інтерактивні методи навчання - фронтальне опитування способом «вільного мікрофону» або «ланцюжка», ділові ігри, ситуаційні задачі або кейс-метод, робота в малих групах з елементами дебрифінгу і навчальної дискусії.

12.Методи та форми контролю, розподіл балів, які утримують студенти, оцінювання

Методи контролю: усний (опитування, виступи із ІРС, вирішування ситуаційних задач), письмовий (контрольні роботи, написання протоколів анестезій), практичний (оволодіння практичними навичками), тестовий.

Форми контролю: індивідуальні завдання, презентації, перелік стандартизованих питань для практичних занять, індивідуальні завдання для СРС, комплекти тестових завдань для практичних занять, контрольні роботи, ситуаційні задачі, протоколи анестезій.

Розподіл балів, які отримують студенти:

Оцінка поточної успішності (поточний контроль) визначається як сума балів оцінки за роботу на кожному практичному занятті. На кожному практичному занятті проводяться такі методи поточного контролю:

- перевірка самостійної письмової роботи на кожне заняття, яка була виконана у позааудиторний час - ідентифікування анатомічних структур на топографоанатомічних малюнках в розділі «Самостійна робота» (платформа ЛІКАР);
- вирішення тестових завдань за темою кожного практичного заняття (платформа ЛІКАР), контроль тестових завдань оцінюють за шкалою:

59 % та менше правильних відповідей	оцінка «2»
60% - 74% правильних відповідей	оцінка «3»
75 % -89 % правильних відповідей	оцінка «4»
90-100% правильних відповідей	оцінка «5».

- усна відповідь на стандартизовані питання
- розв'язування клінічних ситуаційних задач;
- контроль практичних навичок на трупах, тренажерах та біологічному матеріалі.

За кожний етап заняття і елемент поточного контролю студент отримує традиційну оцінку «5-4-3-2», із яких викладач формує середню арифметичну оцінку за заняття, яка конвертується у бали згідно шкали (розподілу). У випадку якщо під час формування середньої арифметичної традиційної оцінки за заняття студент отримує «2», то дана оцінка конвертується у 0 балів.

«5» - 14 балів
«4» - 10 балів
«3»- 8 балів
«2»- 0 балів

Контроль та оцінювання письмової роботи «Протокол анестезії» (не обов'язковий компонент для поглибленого вивчення дисципліни). Оцінювання «Протоколу анестезії» здійснюється під час відповідного практичного заняття або здійснюються викладачем індивідуально в додатковий час (від 3 до 10 балів) додаються до суми балів поточної успішності в окремій графі академічного журналу. Студент може виконати одну письмову роботу «Протокол операції» за курс дисципліни.

Контроль та оцінювання індивідуальної самостійної роботи (ІСР) (не обов'язковий компонент для поглибленого вивчення дисципліни). Індивідуальна самостійна робота (ІСР) проводиться у вигляді оглядів літератури, мультимедійних презентацій або відео матеріалів з проблемних та історичних питань клінічної анатомії, розвитку сучасних оперативних втручань тощо. Оцінювання індивідуальної самостійної роботи (ІСР) здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті або здійснюються викладачем індивідуально в додатковий час (від 8 до 4 балів) Бали оцінки ІСР зараховуються в окремій графі академічного журналу.

При засвоєнні кожної теми дисципліни за поточну навчальну аудиторну діяльність, ІСР, письмову роботу «Протокол анестезії» студенту виставляються оцінки за 4-ри бальною традиційною шкалою, які конвертуються у бали.

Співвідношення традиційної шкали оцінок та балів за різні форми аудиторної та індивідуальної самостійної роботи								
Практичні заняття 13 (26 годин),	5	14	ІСР - 1 робота на курс	5	8	Протокол анестезії 1 протокол за курс	5	10
	4	10		4	6		4	8
	3	8		3	4		3	4
	2	0		2	0		2	0

Оцінювання:

Оцінювання дисципліни здійснюється по завершенню вивчення усіх тем модуля на останньому практичному занятті.

До кінцевого контролю (диференційного заліку) допускаються студенти, які виконали всі види робіт, передбачені начальною програмою, були присутні на 75% аудиторних заняттях (практичні заняття) із тією накопиченою сумою балів впродовж вивчення дисципліни. Допуск у бальному вираженні не встановлюється.

До диференційного заліку не допускаються студенти, що пропустили 4 та більше практичних занять та вважаються такими, які не виконали навчальну програму і план з дисципліни.

Оцінювання дисципліни у формі диференційованого заліку здійснюється на підставі суми балів, що отримав студент за поточне навчання, виконання ІСР та написання протоколу анестезії.

Сума балів має бути не меншою, ніж мінімально необхідна і відповідає мінімальному значенню оцінки Е, тобто складає 111 балів.

Дисципліна вважається зарахованою, якщо студент за поточну навчальну діяльність набрав 111 та більше балів.

Максимальна кількість балів, що присвоюється студентам при засвоєнні дисципліни – 200 балів, яка включає поточну навчальну діяльність бали за практичні заняття, ІСР та написання протоколу).

Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою і має визначення за системою ECTS та традиційною шкалою, прийнятою в Україні:

Кількість балів за дисципліну	Оцінка за 4-ри бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
170-200	5	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
155-169	4	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
140-154		C	Добре (в цілому правильнее виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
139-125	3	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
111-124		E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)

60-110	2	FX	Незадовільно
1-59		F	Незадовільно(

13. Методичне забезпечення

- методичні рекомендації до кожного практичного заняття
- методичні рекомендації для виконання самостійної роботи до кожного практичного заняття
- методичні рекомендації для написання протоколів оперативних втручань
- база тестових завдань для кожного практичного заняття
- база ситуаційних задач для кожного практичного заняття
- перелік стандартизованих питань до кожного практичного заняття
- перелік практичних навичок

14. Рекомендована література

Базова

1. Півторак В.І., Проніна О.М., Вовк Ю.М., Гнатюк М.С., Антіпов М.В. та інш. Оперативна хірургія і топографічна анатомія голови та ший: (Підручник) - Вінниця: Нова Книга, 2016. – 312 с.
2. Клінічна анатомія та оперативна хірургія. Т. 1: підручник / В.І.Півторак, О.Б.Кобзар, С.М.Білаш [та ін.] за ред. В.І.Півторака, О.Б.Кобзаря. – Вінниця: Нова Книга, 2021. – 568 с.
3. Ахтемійчук Ю.Т., Ю.М. Вовк, С.В. Дорошенко; О.Б.Кобзар; М.П.Ковальський; І.Л.Первак; В.І.Півторак; К.О.Прокопеч; Н.Ю.Радомська; О.А.Радомський; М.В.Пархоменко; Т.Т.Хворостяна // Оперативна хірургія і клінічна анатомія - Київ, ВСВ “Медицина”, 2018 . – 504 с.
4. Короткий курс топографічної анатомії та оперативної хірургії: навчальний посібник. / Півторак В.І., Кобзар О.Б., Шевчук Ю.Г. - Вінниця. Нова книга, 2015,- 224 с.
5. Короткий курс клінічної анатомії та оперативної хірургії: навчальний посібник / В.І.Півторак, О.Б.Кобзар, Ю.Г.Шевчук. – Вінниця : Нова Книга, 2019. – 224 с.
6. Tsyhykalo O.V. Topographical anatomy and operative surgery; textbook for english-speaking foreign students / Olexander Tsyhykalo - Вінниця : Нова Книга, 2011. – 528 с.
7. Moore Keith L., Dalley Arthur F. Clinically oriented anatomy --LIPPINCOTT WILLIAMS & WILKINS A Wolters Kluwer Company - Philadelphia • Baltimore • New York • London Buenos Aires • Hong Kong • Sydney • Tokyo 4th ed.- 1999. – 1183 p.
8. Майер Г. Периферическая регионарная анестезия : Атлас / Г. Майер, Й. Бютнер ; [пер. с англ. / под ред. П. Р. Камчатнова]. – М. : Бином. Лаборатория знаний, 2010. – 260 с.
9. Mehrkens H. Peripheral regional anesthesia / H. Mehrkens, P. Geiger, J. Winkelmann. – [2-nd expanded edition]. – 2010. – 95 p.
10. Arbona L. Ultrasound – guided regional Anesthesia. A practical Approach to Peripheral Nerve Blocks and Perineural Catheters / L. Arbona, B. Khabiri, J. Norton. – Cambridge University Press. – 2011. – 194 p.

Допоміжна

1. Бурих М.П. Топографічний підхід до вивчення тіла людини. – Харків, 2005. – 300 с.
2. Вайда Р.Й. // Основи клінічної анатомії та оперативної хірургії. Лекції. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2001.- 464 с.
3. Попов А.Г., Красницький В.К., Горovenko В.И. Учебное пособие «Тестовые задачи» по курсу оперативной хирургии и топографической анатомии. Одеса, 2004 – 120 с.

15. Інформаційні ресурси

1. www.doktor.ru
2. www.medscape.com

3. www.meduniv.lviv.ua/links/ Best World Medical Sites Collection for Health Professionals and Medicine Students
4. www.thelancet.com Ланцет - хирургический интернет-журнал.
5. www.bsmu.edu.ua/files/CAS/
6. www.surgery.by/index.php
7. www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/kaoch/texts.html
8. www.surgeryadvance.com/
9. <http://www.worldcat.org/>
10. <http://youalib.com/>
11. <http://worldwidescience.org/>
12. <http://www.medbook.net.ru/19.shtml>